

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาการเชื่อมโยงความในภาษา ระดับข้อความประเภทเรื่องเล่าที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำแนกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงความในภาษาระดับข้อความ

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงความในภาษาระดับข้อความ

ภาษาระดับข้อความ คือ ภาษาที่เกิดจากความสัมพันธ์ของประโยคตั้งแต่ 2 ประโยค ขึ้นไปเรียงต่อเนื่องกันเป็นข้อความ และข้อความนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย เกี่ยวเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน การเชื่อมโยงความเป็นกลไกหนึ่งในการศึกษาภาษาระดับข้อความ กล่าวคือ การเชื่อมโยงความเป็นกระบวนการแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายหรือไวยากรณ์ ระหว่างข้อความที่อยู่ต่อเนื่องกัน โดยการตีความองค์ประกอบหนึ่งจะสมบูรณ์ได้ต้องอาศัยการ พิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย

2.1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางในการวิจัย

การศึกษาเรื่องการเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งนี้ มีแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

2.1.1.1 ฮัลลidayและฮะซัน (Halliday and Hasan, 1976) ศึกษาการเชื่อมโยงความใน ข้อความภาษาอังกฤษไว้ในหนังสือ “Cohesion in English” สรุปได้ว่า ภาษาระดับข้อความ (Discourse) ประกอบด้วยประโยคที่เรียงต่อเนื่องกันตั้งแต่ 2 ประโยคขึ้นไป ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน

ทางความหมายโดยมีกลไกทางภาษาที่เรียกว่า การเชื่อมโยงความ (Cohesion) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประโยคเหล่านั้น การเชื่อมโยงความจะเกิดขึ้นเมื่อการตีความองค์ประกอบหนึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบอื่น หรือข้อความแวดล้อมเพื่อช่วยให้เข้าใจความหมาย โดยที่องค์ประกอบหนึ่งจะทำหน้าที่เป็นตัวแนะว่าเป็นการอ้างถึง การแทน หรือสัมพันธ์กับอีกองค์ประกอบหนึ่งอย่างไร

ฮัลลidayและฮะซัน (Halliday and Hasan, 1976) แบ่งการเชื่อมโยงความในภาษาอังกฤษออกเป็น 5 ประเภท คือ การอ้างถึง การแทนที่ การละ การใช้คำเชื่อม และการเชื่อมโยงคำศัพท์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การอ้างถึง (Reference) เป็นการแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายของคำหรือวลีที่ไม่มีความหมายเป็นอิสระในตัวเอง โดยใช้รูปภาษาอื่นอ้างถึงคำหรือวลีที่กล่าวไปแล้ว หรือกำลังจะกล่าวถึง รูปภาษาที่ใช้อ้างถึงนี้สามารถตีความได้จากบริบทภาษาว่า หมายถึงสิ่งเดียวกันกับรูปที่ถูกอ้างถึง รูปภาษาที่ใช้ในการอ้างถึงแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1.1 การอ้างถึงด้วยบุรุษสรรพนาม (Personal Reference) คือ การใช้คำแสดงบุรุษที่ 1, 2 และ 3 อ้างถึงบุคคลหรือสิ่งที่ได้กล่าวไปแล้ว

1.2 การอ้างถึงด้วยสรรพนามชี้เฉพาะ (Demonstrative Reference) คือ การอ้างถึงสิ่งเดียวกันเพื่อแสดงการชี้เฉพาะและบอกกำหนดระยะทั้งเรื่องเวลาและระยะทางในการอ้างถึงบุคคล สิ่งของ สถานที่

1.3 การอ้างถึงด้วยสรรพนามเปรียบเทียบ (Comparative Reference) แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การเปรียบเทียบทั่วไป เป็นการเปรียบเทียบในเรื่องความเหมือน ความต่าง และการเปรียบเทียบแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ ในเรื่องปริมาณและคุณภาพ โดยสามารถสังเกตได้จากคำคุณศัพท์หรือคำวิเศษณ์ทั่วไปที่อยู่ในรูปของการเปรียบเทียบ

นอกจากนี้ฮัลลidayและฮะซัน (Halliday and Hasan, 1976) ยังได้จำแนกการอ้างถึงตามบริบทที่ใช้ในการตีความไว้ 2 ประเภทด้วยกัน คือ

1. การอ้างถึงภายในบริบทภาษา (Endophoric Reference) หมายถึง การอ้างถึงที่สามารถตีความได้จากภาษาที่ปรากฏแวดล้อม แบ่งออกเป็น 2 ชนิด ดังนี้

1.1 การอ้างถึงตาม (Anaphora) เป็นการอ้างถึงที่สามารถตีความสิ่งที่อ้างถึงได้จากรูปภาษาหรือข้อความที่ปรากฏด้านหน้ารูปภาษาที่ใช้อ้างถึง

1.2 การอ้างถึงนำ (Cataphora) เป็นการอ้างถึงที่สามารถตีความสิ่งที่อ้างถึงได้จากรูปภาษาหรือข้อความที่ปรากฏด้านหลังรูปภาษาที่ใช้อ้างถึง

2. การอ้างถึงภายนอกบริบทภาษา (Exophoric Reference) หมายถึง การอ้างถึงที่ไม่สามารถตีความได้จากรูปภาษาที่ปรากฏ แต่การตีความต้องอาศัยบริบททางสถานการณ์ประกอบ

2. การแทนที่ (Substitution) คือ การแสดงความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแทนที่รูปภาษาหนึ่งด้วยรูปภาษาอีกรูปหนึ่ง โดยใช้รูปภาษาที่ทำหน้าที่ทางไวยากรณ์เหมือนหรือคล้ายกับรูปเดิม การแทนที่นั้นสามารถแทนได้ทั้งหน่วยนาม หน่วยกริยา และหน่วยอนุพากย์หรือประโยค ดังนี้

2.1 การแทนที่หน่วยนาม (Nominal Substitution)

2.2 การแทนที่หน่วยกริยา (Verbal Substitution)

2.3 การแทนที่หน่วยอนุพากย์หรือประโยค (Clausal Substitution)

3. การละ (Ellipsis) คือ การแสดงความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแทนที่รูปภาษาหนึ่งด้วยการละหรือการไม่ปรากฏรูปภาษาใด ๆ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

3.1 การละหน่วยนาม (Nominal Ellipsis)

3.2 การละหน่วยกริยา (Verbal Ellipsis)

3.3 การละหน่วยอนุพากย์หรือประโยค (Clausal Ellipsis)

4. การเชื่อม (Conjunction) คือ การแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายของประโยคหรือข้อความที่ปรากฏต่อเนื่องกันโดยใช้คำเชื่อมประเภทต่าง ๆ 4 ประเภท ดังนี้

4.1 การคล้ายตามกัน (Additive)

4.2 การขัดแย้งกัน (Adversative)

4.3 การแสดงเหตุผล (Causal)

4.4 การแสดงเวลา (Temporal)

5. การเชื่อมโยงคำศัพท์ (Lexical Cohesion) คือ การแสดงความสัมพันธ์โดยการใช้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกัน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

5.1 การซ้ำ (Reiteration) คือ การใช้คำศัพท์ซ้ำรูปเดิมทั้งหมด หรือซ้ำเฉพาะบางส่วน รวมถึงคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน

5.2 การใช้คำเข้าชุดกัน (Collocation) คือ การใช้คำที่มีความเกี่ยวพันกันทางความหมายที่มักปรากฏร่วมกัน ซึ่งอาจจะเป็นคำแสดงองค์ประกอบย่อยของหน่วยใหญ่ คำที่มีความหมายทั่วไป หรือคำจากกลุ่ม-ลูกกลุ่ม

2.1.1.2 นววรรณ พันธุเมธา (2527) ได้กล่าวถึงรูปภาษาที่ใช้แสดงการเชื่อมโยงความไว้ในหนังสือ “ไวยากรณ์ไทย” โดยผู้เขียนเรียกภาษาดังกล่าวว่าเป็นภาษาที่ใช้แสดงลักษณะประโยคที่สัมพันธ์กัน ซึ่งสามารถแสดงด้วยรูปภาษา 5 ลักษณะ ดังนี้

1. การมีคำสัมพันธ์กัน คือ คำที่หมายถึงสิ่งที่อยู่ในประเภทเดียวกัน คำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน คำที่มีความหมายตรงข้ามกันหรือเป็นคู่กัน หรือคำหนึ่งรวมความหมายของอีกคำหนึ่งไว้ด้วย

2. การซ้ำคำ กล่าวคือ ประโยคที่สัมพันธ์กันมักมีคำนามหรือคำกริยาที่ซ้ำกัน

3. การละคำ การละนั้นอาจมีลักษณะเป็นการละคำนามหรือละคำกริยา

4. การแทนคำ คือ การใช้คำอื่นแทนคำที่ซ้ำกัน คำที่ใช้แทน ได้แก่ คำบอกบุรุษ คำบ่งชี้ และคำบอกความแตกต่าง

5. การใช้คำเชื่อม กล่าวคือ ประโยคที่สัมพันธ์กันมักมีคำเชื่อมปรากฏอยู่ด้วย เพื่อช่วยแสดงว่าประโยคนั้น ๆ มีความหมายสัมพันธ์กันอย่างไร เช่น สัมพันธ์กันทางเวลา สัมพันธ์กันทางเหตุและผล สัมพันธ์กันทางความหมายทำนองเดียวกัน สัมพันธ์กันทางความหมายขัดแย้งกัน สัมพันธ์กันทางการขยายความ และสัมพันธ์กันโดยต่างเป็นตัวเลือก

2.1.1.3 วิภา ฌานวังสะ (Wipah Chanawangsa, 1986) ศึกษาเรื่อง “Cohesion in Thai” โดยศึกษาลักษณะการเชื่อมโยงความในภาษาไทยตามแนวทฤษฎีการเชื่อมโยงความของ ฮัลลiday และฮะซัน (Halliday and Hasan, 1976) ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน โดยข้อมูลภาษาพูดนั้นรวบรวมจากการสนทนา การอภิปราย และสุนทรพจน์ ส่วนข้อมูลภาษาเขียนนำมาจาก บทความ บทบรรณาธิการ จดหมาย บทบรรยาย จดหมายข่าว รายงาน และอนุสาร อ.ส.ท. ผลการศึกษาพบว่า การเชื่อมโยงความในภาษาไทยมี 6 ประเภท คือ การอ้างถึง การแทนที่ การละ การซ้ำ การใช้คำศัพท์ และการใช้คำเชื่อม ดังนี้

1. การอ้างถึง (Reference) มี 3 ประเภท คือ

1.1 การอ้างถึงโดยใช้สรรพนาม (Pronominal Reference) คือ การอ้างถึงด้วยคำที่ใช้แทนนาม มี 4 ประเภท ได้แก่ บุรุษสรรพนาม นามที่ใช้เป็นสรรพนาม สุนัญสรรพนาม และการแสดงความเป็นเจ้าของ

1.2 การอ้างถึงโดยใช้คำบ่งชี้ (Demonstrative Reference) คือ การอ้างถึงสิ่งที่กล่าวไปแล้วด้วยคำบ่งชี้ โดยพิจารณาระยะห่างจากตัวผู้พูดประกอบด้วย มี 2 ลักษณะ คือ การอ้างถึงด้วยการบ่งชี้ตัวแสดงหรือบุคคล และการอ้างถึงด้วยการบ่งชี้สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับสถานที่และเวลา

1.3 การอ้างถึงด้วยการเปรียบเทียบ (Comparative Reference) คือ การอ้างถึงด้วยการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง มี 2 ประเภท คือ การเปรียบเทียบทั่วไป เป็นการอ้างถึงโดยการเปรียบเทียบในเรื่องความเหมือน ความคล้ายคลึงและความแตกต่าง และการเปรียบเทียบเฉพาะเจาะจง เป็นการอ้างถึงโดยการเปรียบเทียบคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ ในเรื่องปริมาณและคุณภาพ

2. การแทนที่ (Substitution) คือ การแทนที่รูปภาษาหนึ่งด้วยรูปภาษาอีกรูปหนึ่ง การเชื่อมโยงความในภาษาไทยไม่พบการแทนที่หน่วยนามและหน่วยกริยา พบแต่การแทนที่หน่วยอนุพากย์หรือประโยค คำที่ใช้แทน เช่น “ดังนี้” “ดังนั้น” “อย่างนั้น” เป็นต้น รวมทั้งการใช้ในลักษณะรูปแทนแบบมีเงื่อนไข เช่น “ถ้าอย่างนั้น” “ถ้ารู้อย่างนี้” “ถ้าจั้น” เป็นต้น

3. การละ (Ellipsis) คือ การแทนที่หน่วยภาษาเดิมด้วยการไม่ปรากฏรูป มี 3 ประเภท คือ การละหน่วยนาม การละหน่วยกริยา และการละหน่วยอนุพากย์หรือประโยค

4. การซ้ำ (Reiteration) คือ การกล่าวถึงหน่วยภาษาเดิมซ้ำอีกครั้ง หลังจากทีหน่วยภาษานั้น ๆ ได้ปรากฏไปแล้ว มี 3 ลักษณะ คือ การซ้ำคำหรือวลี พบการซ้ำทุกส่วนและการซ้ำบางส่วน การซ้ำโครงสร้าง และการซ้ำความหมาย

5. การเชื่อมโยงคำศัพท์ (Lexical Cohesion) คือ การแสดงความสัมพันธ์ของคำศัพท์ มี 6 ประเภท ได้แก่ การใช้คำพ้องความหมาย(Synonymy) การใช้คำทั่วไป(Use of General Terms) การใช้คำจากกลุ่ม-ลูกกลุ่ม(Hyponymy and Co-hyponymy) การใช้คำแสดงองค์ประกอบย่อยของ

หน่วยใหญ่ (Meronymy and Co-meronymy) การใช้คำตรงกันข้าม (Antonymy) และการใช้คำเข้าชุดกัน (Collocation)

6. การใช้คำเชื่อม (Conjunction) ลักษณะความสัมพันธ์ของคำเชื่อมในภาษาไทย พบทั้งหมด 16 ประเภท คือ คำเชื่อมแสดงการเพิ่มหรือเสริมข้อมูล คำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียดตามลำดับ คำเชื่อมแสดงทางเลือก คำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ คำเชื่อมแสดงความหมายตรงกันข้าม คำเชื่อมแสดงความแปลกใจในความคิด หรือความคาดหวังของผู้พูด คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง คำเชื่อมแสดงการขยายความสิ่งที่กล่าวนำมาก่อน คำเชื่อมแสดงเหตุ คำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมาย คำเชื่อมแสดงผล คำเชื่อมแสดงเงื่อนไข คำเชื่อมแสดงบทสรุปที่ได้จากเงื่อนไขที่ปรากฏในประโยคหน้า คำเชื่อมแสดงลำดับเวลา คำเชื่อมแสดงการเปลี่ยนหัวข้อเรื่องที่พูดหรือความคิดใหม่ และคำเชื่อมแสดงความต่อเนื่องของข้อความ

2.1.1.4 ชลธิชา บำรุงรักษ์ (2539) ศึกษาลักษณะการเชื่อมโยงความของภาษาเรื่องเล่าในงานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความประเภทต่าง ๆ ในภาษาไทย” ผลการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยภาษาจะแสดงโดยการใช้รูปภาษา 3 ประเภท คือ การอ้างถึง การใช้คำเชื่อม และการซ้ำ

1. การอ้างถึง (Reference) คือ การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาษาโดยการตีความรูปภาษาหนึ่งต้องอาศัยหรืออ้างอิงรูปภาษาอีกรูปหนึ่ง ความสัมพันธ์ดังกล่าวส่วนมากจะเป็นความสัมพันธ์แบบตาม มี 3 ลักษณะ ได้แก่ การอ้างถึงหน่วยนาม การอ้างถึงอนุภาคหรือประโยค และการอ้างถึงข้อความ ดังนี้

1.1 การอ้างถึงหน่วยนาม (Nominal Reference) แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1.1.1 บุรุษสรรพนาม ได้แก่ สรรพนามบุรุษที่ 1, 2 และ 3

1.1.2 คำเรียกขาน ได้แก่ คำเรียกญาติ คำแสดงความสัมพันธ์ คำเรียกอาชีพ หรือฉายานาม

1.1.3 นามและส่วนขยาย โดยส่วนขยายอาจจะเป็นคำบ่งชี้ คำแสดงจำนวนนับ คำบอกลำดับที่ หรือคำวิเศษณ์ ซึ่งอาจมีลักษณะนามปรากฏอยู่ด้วย นามและส่วนขยายมีโครงสร้างต่าง ๆ ดังนี้ นาม+คำบ่งชี้ เช่น “หนองน้ำนั้น” นาม+ลักษณะนาม+คำบ่งชี้ เช่น “หนองน้ำแห่งนี้” และนาม+คำวิเศษณ์+คำบ่งชี้ เช่น “เมืองสกปรกนี้”

1.1.4 สัญลักษณ์วลี คือ รูปแทนที่อ้างถึงหน่วยนามโดยไม่ปรากฏรูปในบริบทภาษา โดยรูปสัญลักษณ์วลีนี้ล้วนมีความสัมพันธ์แบบตามทั้งสิ้น

1.2 การอ้างถึงอนุพากย์หรือประโยค (Clausal Reference) ในภาษาเรื่องเล่าพบไม่มากนัก รูปแทนที่ใช้อ้างถึงอนุพากย์หรือประโยค แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

1.2.1 คำบ่งชี้ เช่น “ดั่งนั้น” “เช่นนั้น” “อย่างนั้น” “นั่น” “นั่นแหละ”

1.2.2 นามและส่วนขยาย อาจเป็นนามที่แสดงถึงเหตุการณ์โดยรวม เช่น เรื่อง เหตุการณ์ คำพูด หรือเป็นนามที่เจาะจงเฉพาะกรณี เช่น “คำยืนยันนั้น” เป็น นาม+คำบ่งชี้

1.2.3 สุนทรียรูป เป็นการกล่าวถึงอนุพากย์ที่เป็นคำพูด ซึ่งปรากฏนำมาก่อนในภาษา โดยใช้รูปแทนที่ไม่ปรากฏรูปภาษา

1.3 การอ้างถึงข้อความ (Discoursal Reference) การใช้รูปแทนเพื่อกล่าวอ้างถึงรูปหลักที่เป็นข้อความ ปรากฏไม่มากนักในภาษาเรื่องเล่า รูปภาษาที่ใช้มี 3 ประเภทเช่นเดียวกับการอ้างถึงอนุพากย์หรือประโยค คือ คำบ่งชี้ นามและส่วนขยาย และสุนทรียรูป โดยมีความสัมพันธ์ทั้งแบบตามและแบบนำ

2. การใช้คำเชื่อม (Conjunction) เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ในประโยคที่อยู่ต่อเนื่องหรือใกล้เคียงกัน มี 14 ลักษณะ ได้แก่

2.1 ความสัมพันธ์แบบคล้ายตาม เช่น “และ” “ก็” “แล้ว” “จึง” “รวมทั้ง”

2.2 ความสัมพันธ์แบบขัดแย้ง เช่น “แต่” “แต่...ก็” “แม้แต่” “แม้ว่า”

2.3 ความสัมพันธ์แบบเงื่อนไข เช่น “ถ้า” “ถ้า...ก็” “หาก...ก็”

2.4 ความสัมพันธ์แบบแสดงเหตุ เช่น “เพราะ” “เนื่องจาก” “เพราะว่า”

2.5 ความสัมพันธ์แบบแสดงผล เช่น “ก็” “จึง” “ดังนั้น”

2.6 ความสัมพันธ์แบบตัดตอนหรือแยกส่วน ได้แก่ “ส่วน”

2.7 ความสัมพันธ์แบบแสดงวัตถุประสงค์ เช่น “เพื่อ” “ให้”

2.8 ความสัมพันธ์แบบแสดงวิธีการ ได้แก่ “โดย”

2.9 ความสัมพันธ์แสดงการขยายความ ได้แก่ “ที่” “ซึ่ง” “อัน”

2.10 ความสัมพันธ์ด้านเวลา เช่น “เมื่อ” “พอ” “ขณะที่”

2.11 ความสัมพันธ์แสดงจุดสิ้นสุด ได้แก่ “จน” “จนกระทั่ง”

2.12 ความสัมพันธ์แสดงการเปรียบเทียบ ได้แก่ “อย่าง” “กว่า”

2.13 ความสัมพันธ์แสดงการอ้างถึงคำพูด ความคิด หรือข้อเท็จจริง ได้แก่ “ว่า”

2.14 ความสัมพันธ์แบบสรุปความ อยู่ในโครงสร้าง “นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า”

3. การซ้ำ (Repetition) มี 3 ลักษณะ คือ การซ้ำรูป การซ้ำความ และการซ้ำโครงสร้าง

3.1 การซ้ำรูป(Recurrence) เกิดจากการที่บางส่วนของเรื่องมีรูปภาพซ้ำเหมือนกัน พบการซ้ำทั้งในระดับคำ ระดับกลุ่มคำหรือวลี และระดับประโยค หน้าที่ของการซ้ำรูปภาษานั้นก็เพื่อกล่าวถึงหัวเรื่องหรือสิ่งที่กำลังกล่าวถึง และแสดงการเน้น

3.1.1 การซ้ำระดับคำ พบมากที่สุดในการเล่าเรื่องโดยมีทั้งการซ้ำทุกส่วน และการซ้ำบางส่วน

3.1.2 การซ้ำระดับวลีหรือกลุ่มคำ ส่วนใหญ่เป็นการซ้ำนามวลีหรือส่วนของนามวลี และกริยาวลีหรือส่วนของกริยาวลี

3.1.3 การซ้ำระดับประโยค พบน้อยที่สุดในภาษาเรื่องเล่า

3.2 การซ้ำความ (Paraphrase) คือ การใช้รูปภาพต่างกัน แต่ให้ความหมายเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ส่วนใหญ่เป็นการซ้ำความในระดับคำที่อยู่ในรูปคำซ้อน เช่น “เล็กน้อย” “บ้านเรือน” “ยิ้มแย้มแจ่มใส” เป็นต้น การซ้ำความเกิดขึ้นเพื่อการเน้นหรือย้ำ

3.3 การซ้ำโครงสร้าง (Parallel Structure) คือ การใช้โครงสร้างภาษาเหมือนกัน แต่มีรูปภาพที่บรรจุอยู่ในโครงสร้างบางส่วนต่างกัน เพื่อกล่าวถึงเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เป็นไปในทำนองเดียวกัน การซ้ำโครงสร้างเกิดขึ้นเพื่อเน้นเนื้อหาที่กำลังกล่าวถึงให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ชลธิชา บำรุงรักษ์ (2545) ได้กล่าวถึงบริบทที่ใช้ในการตีความว่า หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏขึ้นขณะมีการสื่อสาร หรือใช้ภาษาระดับข้อความ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. บริบททางภาษา (Linguistic Context) เป็นบริบทที่ผู้ส่งสารแสดงออกด้วยลักษณะทางภาษาอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้รับสารสามารถตีความได้จากรูปภาพที่แสดงออก

2. บริบทที่ไม่ใช่ภาษา (Non-linguistic Context) เป็นบริบทที่ผู้ส่งสารไม่ได้แสดงออกในรูปภาพ แต่อาศัยสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ในการตีความ โดยบริบทนี้มี 4 ลักษณะ ดังนี้

2.1 บริบททางกายภาพ หมายถึง สถานการณ์และเวลาที่ปรากฏในการใช้ภาษา

2.2 บริบททางสังคม หมายถึง ปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลต่อการใช้ภาษา เช่น เพศ อายุ อาชีพ เป็นต้น

2.3 บริบทด้านพื้นฐานและภูมิเดิม หมายถึง พื้นฐานทางความรู้ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีส่วนร่วมในด้านความคิด โลกทัศน์ ค่านิยม และวัฒนธรรม

2.4 ลักษณะการสื่อสารที่ไม่ใช้ถ้อยคำ หมายถึง ลักษณะการสื่อสารที่ไม่ได้ปรากฏในรูปภาษา ได้แก่ การเคลื่อนไหว พฤติกรรมสัมผัส ระยะห่าง ลักษณะเสริมภาษา ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะเสริมแต่ง และปัจจัยสิ่งแวดล้อม ลักษณะเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการสื่อสารแบบเผชิญหน้ากัน

2.1.1.5 เทพี จรัสจรวงเกียรติ(2543) ศึกษาหน่วยเชื่อมโยงโดยจำแนกความสัมพันธ์ระดับจุลภาคตามเกณฑ์อรรถศาสตร์ ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “หน่วยเชื่อมโยงปริศนาภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน” ซึ่งพบว่ามีหน่วยเชื่อมโยงแสดงความสัมพันธ์ระดับจุลภาคได้ 13 แบบ ได้แก่

1. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงความขัดแย้ง เช่น “แต่” “กระนั้นก็ตาม” “แต่ว่า”
2. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงเงื่อนไข เช่น “ถ้า” “แม้” “หาก”
3. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงการคาดคะเนหรือสมมุติ เช่น “ถ้า” “หาก”
4. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงทางเลือก เช่น “หรือ” “หรือไม่ก็” “หรือว่า”
5. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงการเสริม เช่น “ก็” “แถม” “อีกทั้ง”
6. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงเวลา เช่น “เมื่อ” “ครั้ง” “จนกว่า”
7. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงเหตุ เช่น “ด้วย” “เพราะ” “เพราะเหตุว่า”
8. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงวัตถุประสงค์และผล เช่น “จน” “จึง” “เหตุนี้”
9. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงการเปรียบเทียบ เช่น “ดัง” “เช่น” “เหมือน”
10. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงตัวอย่าง เช่น “ตัวอย่างเช่น” “เป็นต้นว่า” “เช่น”
11. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงการขยายความ เช่น “คือ” “กล่าวคือ” “คือว่า”
12. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงการสรุปความ เช่น “ฉะนั้น” “ในที่สุด” “ทั้งนี้”
13. หน่วยเชื่อมโยงจุลภาคแสดงวิธีการ เช่น “โดย” “โดยที่ในขณะเดียวกัน”

2.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงความ

สมทรง บุรุษพัฒน์ (2537) ศึกษาเรื่อง “วจนะวิเคราะห์ : การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความ” ได้ศึกษาเรื่องการเชื่อมโยงความหรือวจนะสัมพันธ์ไว้ในบทที่ 7 ผลการศึกษาพบว่า การเชื่อมโยงความจำแนกออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ การเชื่อมโยงความด้านโครงสร้างของวจนะ การเชื่อมโยงความที่เป็นแก่น การเชื่อมโยงความประเภทอ้างอิง การเชื่อมโยงความโดยการแทนที่

และการละข้อความ การเชื่อมโยงความโดยใช้การเชื่อมต่อข้อความ การเชื่อมโยงความโดยใช้คำศัพท์ และการเชื่อมโยงความโดยใช้กลไกที่นอกเหนือจากรูปภาษา

นันทิกานต์ ศิลปศร (2542) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการเชื่อมโยงความในรายการสารคดีไทยและสารคดีแปลทางโทรทัศน์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะการเชื่อมโยงความในสารคดีไทยและสารคดีแปลทางโทรทัศน์ ผลการศึกษาพบว่าสารคดีไทยและสารคดีแปลใช้กลไกการเชื่อมโยงความที่เหมือนกัน 5 ประเภท คือ การอ้างถึง การแทนที่ การละ การใช้คำเชื่อม และการเชื่อมโยงความทางคำศัพท์ ความแตกต่างในการเชื่อมโยงความในสารคดีทั้ง 2 ประเภทอยู่ที่ความถี่ในการใช้กลไกแต่ละประเภท การเชื่อมโยงความในสารคดีไทยที่ใช้มากกว่าสารคดีแปลมี 2 ประเภท คือ การละ และการเชื่อมโยงความทางคำศัพท์ ส่วนการเชื่อมโยงความในสารคดีแปลที่ใช้มากกว่าสารคดีไทยมี 3 ประเภท คือ การอ้างถึง การแทนที่ และการใช้คำเชื่อม

ศศิวิมล ผลิตาภรณ์ (2544) ศึกษาเรื่อง “ลักษณะภาษาในพระราชนิพนธ์ประเภทสารคดีท่องเที่ยวในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะภาษาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใน 4 ประเด็น คือ โครงสร้างภาษา ลักษณะภาษาแสดงหัวเรื่องและลักษณะภาษาแสดงการเปลี่ยนหัวเรื่องย่อย การเชื่อมโยงความ และการใช้เครื่องหมายและสัญลักษณ์

ผลการศึกษาเรื่องการเชื่อมโยงความ 3 ประเภท อันได้แก่ การอ้างถึง การซ้ำ และการใช้คำเชื่อมพบว่า การอ้างถึงแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การอ้างถึงด้วยสรรพนาม และการอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะ การซ้ำพบ 4 ลักษณะ คือ การซ้ำทุกส่วน การซ้ำบางส่วน การซ้ำความหมาย และการซ้ำโครงสร้าง ส่วนการใช้คำเชื่อมมี 19 ลักษณะ ได้แก่ คำเชื่อมแสดงความคล้ายตาม คำเชื่อมแสดงการขัดแย้ง คำเชื่อมแสดงการให้เลือก คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง คำเชื่อมแสดงการแจกแจง รายละเอียด คำเชื่อมแสดงการขยายความ คำเชื่อมแสดงเหตุ คำเชื่อมแสดงผล คำเชื่อมแสดงการกล่าวถึงคำพูด ความคิด หรือข้อเท็จจริง คำเชื่อมแสดงเวลา คำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์ คำเชื่อมแสดงจุดเริ่มต้น คำเชื่อมแสดงจุดสิ้นสุด คำเชื่อมแสดงลำดับขั้นตอน คำเชื่อมแสดงเงื่อนไข คำเชื่อมแสดงวิธีการ คำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ คำเชื่อมแสดงการสรุปความ และคำเชื่อมแสดงการตัดตอนหรือแยกส่วน

มัญชุสา อังคะนาวิน (2547) ศึกษาเรื่อง “ปริเฉทสารคดีท่องเที่ยวในอนุสาร อ.ส.ท.” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสารคดีท่องเที่ยวซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นปริเฉทเรื่องเล่าประเภทหนึ่ง โดยมุ่งศึกษาสารคดีท่องเที่ยวใน 2 ประเด็น คือ องค์ประกอบและกลวิธีการเล่าเรื่องในสารคดีท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงความในปริเฉทสารคดีท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า สารคดีท่องเที่ยวในอนุสาร อ.ส.ท. แสดงความสัมพันธ์กันด้วยองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ บทนำ เนื้อเรื่อง สรุป และบทส่งท้าย ส่วนการศึกษาลักษณะการเชื่อมโยงความ 3 ประเภท ได้แก่ การอ้างถึง การใช้คำเชื่อม และการใช้คำศัพท์ พบว่า การอ้างถึงมี 2 ลักษณะ ได้แก่ การอ้างถึงด้วยการใช้สรรพนาม และการอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะ การใช้คำเชื่อมพบ 8 ลักษณะ ได้แก่ คำเชื่อมแสดงลำดับเวลา คำเชื่อมแสดงความสัมพันธ์แบบเพิ่มข้อมูล คำเชื่อมแสดงความสัมพันธ์แบบขัดแย้ง คำเชื่อมแสดงความสัมพันธ์แบบเป็นเหตุ คำเชื่อมแสดงความสัมพันธ์แบบเป็นผล คำเชื่อมแสดงความมุ่งหมาย คำเชื่อมแสดงความสัมพันธ์แบบต่างต่อนั้น และคำเชื่อมแสดงความสัมพันธ์แบบเงื่อนไข การเชื่อมโยงความด้วยการใช้คำศัพท์พบ 6 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำสัมพันธ์กัน การกล่าวซ้ำ การใช้คำจากกลุ่ม-คำลูกกลุ่ม การใช้คำตรงกันข้าม การใช้คำพ้องความหมาย และการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของหน่วยใหญ่

สุนีย์ ลีลาพรพินิจ (2547) ศึกษาเรื่อง “ลักษณะการเชื่อมโยงความในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะการเชื่อมโยงความที่ปรากฏในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) และวิเคราะห์ผลที่ได้จากการเชื่อมโยงความนั้น ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะการเชื่อมโยงความที่ปรากฏในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มี 5 ประเภท ได้แก่ การอ้างถึง การแทนที่ การละ การใช้คำเชื่อม และการซ้ำ โดยการอ้างถึงพบ 2 ลักษณะ คือ การอ้างถึงหน่วยนามและการอ้างถึงหน่วยประโยคหรือข้อความ การแทนที่พบ 2 ลักษณะ คือ การแทนที่หน่วยกริยาและการแทนที่หน่วยประโยคหรือข้อความ การละพบ 2 ลักษณะ คือ การละหน่วยนามและการละหน่วยประโยคหรือข้อความ การใช้คำเชื่อมพบ 2 ลักษณะ คือ คำเชื่อมมหภาคหรือคำเชื่อมระหว่างตอน และคำเชื่อมจุลภาคหรือคำเชื่อมภายในตอน การซ้ำพบ 2 ลักษณะ คือ การซ้ำระดับมหภาคและการซ้ำระดับจุลภาค ส่วนผลที่ได้จากการเชื่อมโยงความทั้ง 5 ประเภทมี 2 ประการ คือ ผลต่อสำนวนภาษาและผลต่อการเข้าใจวรรณกรรม

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นวรรณกรรมร้อยแก้วที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยวที่ให้ความรู้และความเพลิดเพลิน เป็นสำคัญ ทวีศักดิ์ ญาณประทีป (ม.ป.ป., น. 19) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมร้อยแก้วพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่าได้รับการยกย่องว่าเป็นความเรียงที่ดีเด่น เป็นแบบอย่างในการเขียนความเรียง โดยเฉพาะแบบอย่างการใช้ภาษา รวมถึงการใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศซึ่งยังไม่มีการบัญญัติคำในภาษาไทยขึ้นใช้แทนในสมัยนั้น พระองค์ทรงอธิบายเรื่องราวต่างๆ อย่างละเอียดลออ มีเนื้อหาสาระแสดงให้เห็นว่ามีการค้นคว้ากว้างขวาง ให้หลักฐานและรายละเอียดชัดเจน แสดงถึงความรู้อย่างลึกซึ้ง พระราชนิพนธ์วรรณกรรมร้อยแก้วเหล่านี้แบ่งออกได้เป็น 3 หมวด คือ 1. พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท 2. จดหมายเหตุรายวันและพระราชหัตถเลขา 3. พระบรมราชาธิบาย พระบรมราชวินิจฉัยและพระราชวิจารณ์

ปัจจุบันได้มีการจัดวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยวให้เป็นงานเขียนประเภทสารคดีท่องเที่ยว ซึ่งได้มีผู้ให้คำจำกัดความของสารคดีท่องเที่ยวไว้ดังนี้

บุญยงค์ เกศเทศ (2525, น. 40) กล่าวว่า “สารคดีท่องเที่ยว (Travelogue) เป็นข้อเขียนที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวแล้วมีการบันทึกสิ่งที่ได้พบเห็น ประสงค์ให้ผู้อ่านได้เห็นภาพของท้องถิ่น สถานที่ ความเป็นอยู่ของผู้คน สภาพภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ผู้เขียนมักจะมีลีลาการเขียนที่เต็มไปด้วยศิลปะทำนองเป็นเรื่องเล่า เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลิน”

สายทิพย์ นุกูลกิจ (2539, น. 267) กล่าวว่า “สารคดีท่องเที่ยว คือวรรณกรรมร้อยแก้วที่มุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์การท่องเที่ยวของผู้แต่ง โดยมีลีลาการเขียนที่กอปรไปด้วยศิลปะเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินไปพร้อมกับความรู้ด้วย”

วนิดา บำรุงไทย (2545, น. 92) กล่าวว่า “สารคดีบันทึกการท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นข้อเขียนบันทึกเรื่องราวและประสบการณ์จากการเดินทางท่องเที่ยวของผู้เขียน และในความหมายกว้าง ๆ ยังครอบคลุมถึงเรื่องเล่าประสบการณ์ใช้ชีวิตในต่างแดนแม้จะมีใช้การเดินทางไปเที่ยวโดยตรง”

จากคำจำกัดความของสารคดีท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าสารคดีท่องเที่ยว คือ งานเขียนที่เกิดจากการถ่ายทอดประสบการณ์ที่ผู้เขียนได้รับจากการเดินทางท่องเที่ยวยังสถานที่ต่าง ๆ ทั้งทางด้านสภาพภูมิประเทศ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ พร้อมทั้งแทรกทรรสนะความคิดเห็นของผู้เขียนไว้ด้วย โดยมุ่งให้ผู้อ่านได้รับความรู้และความเพลิดเพลิน ซึ่งพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ผู้วิจัยศึกษาก็มีลักษณะดังกล่าวมานี้ด้วย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราวการเสด็จประพาสต่างประเทศไว้ 3 รูปแบบ คือ 1. จดหมายเหตุรายวัน 2. พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ และ 3. พระราชหัตถเลขาแจ้งข่าวมายังผู้รักษาพระนคร (พลาติศัย สิทธิธัญกิจ, 2540, น. 10 -11) ได้มีผู้ให้ความหมายของรูปแบบพระราชนิพนธ์ดังกล่าวไว้ดังนี้

ดวงดาว ยังสามารถ (2537, น. 13) กล่าวถึงความหมายของพระราชหัตถเลขาว่า “พระราชหัตถเลขา คือ จดหมายที่ทรงมีไปยังบุคคลต่าง ๆ และจดหมายที่ทรงพระราชนิพนธ์เป็นลักษณะบันทึกที่มีได้พระราชทานต่อผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ”

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป (ม.ป.ป., น. 60) กล่าวถึงลักษณะของจดหมายเหตุรายวันว่า “เป็นจดหมายบันทึกภารกิจประจำวันครั้งเสด็จประพาสตามหัวเมืองต่าง ๆ เป็นบันทึกกระยะทางเสด็จประพาส ทรงบันทึกทุกวัน ในจดหมายเหตุรายวันนี้มีใช้พระราชหัตถเลขาที่ทรงมีถึงผู้หนึ่งผู้ใดเป็นเพียงแต่บันทึกความทรงจำในเหตุการณ์ที่ทรงปฏิบัติในวันหนึ่ง ๆ ระหว่างที่เสด็จประพาสเท่านั้น จดหมายเหตุรายวันนี้จึงเป็นบันทึกที่ให้รายละเอียดมากที่สุด”

อาทิมา พงศ์ไพบูลย์ (2547, น. 21) กล่าวถึงจดหมายเหตุรายวันกระยะทาง หรือจดหมายเหตุระยะทางว่า “เป็นการบันทึกเรื่องราว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นรายวัน มีการระบุวัน เดือน ปี และเวลาอย่างชัดเจน มักเป็นการบันทึกในขณะที่เดินทางระยะไกล เน้นการบันทึกถึงระยะทาง เส้นทางสถานที่ และเรื่องราวที่ประสบพบเห็นขณะเดินทางเป็นสำคัญ ซึ่งเนื้อหาอาจเป็นเรื่องราวที่เป็นทางการหรือส่วนตัวก็ได้”

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่า เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำทับศัพท์ การใช้ภาษา กลวิธีการประพันธ์ คติชน รวมถึงด้านประวัติศาสตร์ โดยผู้วิจัยศึกษาจากพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสทั้งในและต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่อยู่ในรูปแบบของจดหมายเหตุ (ระยะทาง) และพระราชหัตถเลขา ดังนี้

วิทยานิพนธ์

ดวงดวง ยังสามารถ (2534) ศึกษาเรื่อง “พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องบทบาทของพระมหากษัตริย์ในสังคมสยาม : ศึกษาจากพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์” งานวิจัยนี้ศึกษาจากพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ โดยพิจารณาในแนวประวัติศาสตร์ มุ่งศึกษาด้านบทบาทของพระมหากษัตริย์สองแนวระหว่างภาพลักษณ์และอัตตะ ผู้วิจัยได้เน้นการวิเคราะห์บทบาท และแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อเรื่องต่าง ๆ และความรู้สึกที่แท้จริงของพระองค์

วีระ ภวภูตานนท์ (2541) ศึกษาเรื่อง “คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจากบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจากบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องจำนวนคำศัพท์ วิธีการเขียนคำศัพท์ ความหมายของคำศัพท์ และเปรียบเทียบคำศัพท์จากบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคำศัพท์จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 โดยรวบรวมคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจากพระราชนิพนธ์จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่

1. พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน
2. พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูล
3. ประชุมพระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5
4. พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5-6
5. พระบรมราโชวาทที่พระราชทานพระเจ้าลูกยาเธอ
6. จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

ผลการศึกษาพบว่า คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจากบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีจำนวนทั้งสิ้น 531 คำ แบ่งตามวิธีการเขียนได้ 3 ประเภท คือ เขียนแบบถ่ายเสียง เขียนแบบถ่ายอักษร และเขียนแบบถ่ายเสียงร่วมกับถ่ายอักษร ด้านความหมาย

ของคำพบว่า มีความหมาย 2 ลักษณะ คือ ความหมายคงเดิม และความหมายเปลี่ยนแปลง ส่วนด้านการเปรียบเทียบคำศัพท์พบว่า มีคำทับศัพท์ที่ใช้ตรงกันกับคำศัพท์จากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 เพียง 61 คำ แต่วิธีการเขียนและอธิบายความหมายของคำแตกต่างกัน

สรตี ใจสอาด (2542) ศึกษาเรื่อง “จดหมายเหตुरายวัน พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : ต้นเค้าการเขียนสารคดีท่องเที่ยวยุคแรกของไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการเขียนและวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของจดหมายเหตुरายวัน พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระราชานิพนธ์จดหมายเหตुरายวัน จำนวน 4 เรื่อง ดังนี้

1. จดหมายเหตुरายวันระยะทางเสด็จประพาสไทรโยค จ.ศ. 1239
2. จดหมายเหตुरะยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบก ทางเรือ รอบแหลมมลายู ร.ศ. 109
3. จดหมายเหตुरายวันระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน ร.ศ. 115
4. จดหมายเหตुरายวันระยะทางเสด็จประพาสชวากครั้งหลัง ร.ศ. 120

ผลการศึกษาพบว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชานิพนธ์จดหมายเหตुरายวันชุดนี้ด้วยกลวิธีการประพันธ์อันหลากหลาย ได้แก่ การใช้สำนวนโวหาร ภาพพจน์ คำทับศัพท์ และการเรียบเรียงข้อความที่มีเสียงสัมผัส มีดุลแห่งความหมายและน้ำหนักของเสียงเท่าเทียมกันในการนำเสนอข้อมูลเรื่องความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของประชาชน

นอกจากนี้ยังพบว่า พระราชานิพนธ์จดหมายเหตुरายวันชุดนี้มีลักษณะเฉพาะที่อาจถือได้ว่าเป็นต้นเค้าการเขียนสารคดีท่องเที่ยวยุคแรกของไทย เนื่องจากมีลักษณะตรงตามคุณสมบัติของสารคดีท่องเที่ยว อันได้แก่ 1. พระองค์ทรงบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ทอดพระเนตรในการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนั้น ๆ ด้วยพระองค์เอง 2. พระองค์ทรงใช้ข้อมูลจริงประกอบการให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่เสด็จประพาสทั้งด้านสภาพภูมิประเทศ สภาพบ้านเมือง เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณี 3. พระองค์ทรงแทรกตำนาน นิทาน สารความรู้ ความเชื่อ ค่านิยมเกี่ยวกับสถานที่ที่เสด็จประพาส 4. พระองค์ทรงใช้ภาษาที่เรียบง่าย และชัดเจนในการถ่ายทอดเนื้อหาให้ผู้อ่านได้รับความรู้ไปพร้อม ๆ กับความเพลิดเพลิน และ 5. พระราชานิพนธ์ชุดนี้มีพระบรมฉายาลักษณ์และภาพถ่ายสถานที่ต่าง ๆ ประกอบไว้ในเล่มเป็นการช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพที่ชัดเจน ถูกต้องเกี่ยวกับสถานที่นั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

วรรณพร พงษ์เพ็ง (2547) ศึกษาเรื่อง “ภาษาจินตภาพในเรื่องไกลบ้าน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาจินตภาพในพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านมีลักษณะเด่นเรื่องการใช้ภาษาจินตภาพเพื่อบรรยาย หรือพรรณนาให้ผู้อ่านเห็นภาพ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม รวมถึงเพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามด้วย

ผลการศึกษาในระดับคำพบว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้คำเพื่อสร้างจินตภาพด้วยการเรียบเรียงคำให้เกิดเสียงสัมผัสพยางค์และสระระหว่างคำ การสร้างคำโดยการประกอบคำขึ้นใหม่และการคิดคำเพื่อเรียกสิ่งแปลกใหม่ การสรรคำเพื่อแสดงสี แสง เสียง รส กลิ่น เป็นต้น รวมถึงการนำคำมาใช้ในบริบทใหม่ ในระดับประโยคพบว่า พระองค์ทรงใช้ประโยคที่มีโครงสร้างไม่ซับซ้อน ประโยคที่มีโครงสร้างขยายความแบบพิเศษ และประโยคที่มีการซ้ำโครงสร้าง ในด้านการใช้ภาพพจน์พบว่า พระองค์ทรงใช้ภาพพจน์แบบอุปมา อุปลักษณ์ บุคคลาธิษฐาน และสัทพจน์ในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้เป็นจำนวนมาก

อาทิมา พงศ์ไพบูลย์ (2547) ศึกษาเรื่อง “คุณค่าของพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบันทึกประจำวันการเสด็จประพาสในประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาคุณค่าของพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบันทึกประจำวัน การเสด็จประพาสในประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในด้านเนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากพระราชนิพนธ์กลุ่มนี้จำนวน 13 เรื่อง เช่น เสด็จประพาสจันทบุรี ระยะเวลาเสด็จประพาสไทรโยค ระยะเวลาเสด็จประพาสมณฑลอยุธยา เป็นต้น

ผลการศึกษาพบว่าพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบันทึกประจำวันการเสด็จประพาสในประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีคุณค่าหลายด้าน กล่าวคือ คุณค่าด้านข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ทั้งสภาพบ้านเมือง สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของประชาชน ตลอดจนพระราชทัศนะต่อเรื่องต่าง ๆ และคุณค่าทางกลวิธีการประพันธ์ซึ่งมีส่วนช่วยให้เนื้อหาที่เป็นสารประโยชน์มีความชัดเจนและน่าสนใจยิ่งขึ้น เนื่องจากพระองค์ทรงใช้กลวิธีการนำเสนอที่หลากหลายเพื่อนำเสนอข้อมูลอย่างละเอียด ส่วนกลวิธีทางภาษานั้นพบว่า พระองค์ทรงใช้ถ้อยคำสำนวนที่กะทัดรัดตรงไปตรงมา แต่มีความชัดเจน สละสลวย ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้โดยง่าย โดยมีการสรรคำที่เหมาะสม การใช้ภาพพจน์ และการแทรกคำประพันธ์ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลิน เป็นต้น

บทความ

เทพี จรัสจรัสเกียรติ (2546) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของคำกริยาในพระราชนิพนธ์ประเภทร้อยแก้ว” โดยมุ่งศึกษาคำกริยาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2 ประเด็น คือ ความเปลี่ยนแปลงของคำกริยาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ประเภทร้อยแก้วเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบัน และลักษณะเด่นในการเลือกใช้คำกริยาในพระราชนิพนธ์ประเภทร้อยแก้วของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผลการศึกษาประเด็นแรก เรื่องความเปลี่ยนแปลงของคำกริยาเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันพบว่า มีการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเสียง การเปลี่ยนแปลงทางด้านศัพท์ การเปลี่ยนแปลงด้านไวยากรณ์ และการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย

การศึกษาในประเด็นที่ 2 คือ การเลือกใช้คำกริยาในพระราชนิพนธ์ของพระองค์พบว่า ทรงมุ่งให้คำกริยาแสดงภาพดังที่พระองค์ทรงเห็นและมีพระราชประสงค์จะถ่ายทอดสู่ผู้อ่าน เมื่อพิจารณาการเลือกใช้คำกริยาในพระราชนิพนธ์ของพระองค์แล้วพบว่า ทำให้เห็นวิสัยทัศน์ของพระองค์ได้อย่างชัดเจน

สุกัญญา สุขฉายา (2546) ศึกษาเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะนักคติชน” โดยศึกษาพระราชนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น กลอนระยะทางตามเสด็จไทรโยค พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน บทละครเรื่องเงาะป่า เสด็จประพาสจันทบุรี พระราชหัตถเลขาเสด็จประพาสแหลมมลายู ระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน พระราชหัตถเลขาเรื่องเสด็จลำน้ามะขามเฒ่า เป็นต้น

ผลการศึกษาพบว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักมานุษยวิทยาแต่ขณะเดียวกันความสนพระราชหฤทัยของพระองค์เป็นนักคติชนเพราะพระองค์สนพระราชหฤทัยในเรื่องที่ลึกกว่านักมานุษยวิทยา กล่าวคือ เมื่อพระองค์เสด็จประพาสได้ทรงบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ไว้ ได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี นิทาน เพลง การละเล่น การแสดง ความเชื่อ พิธีกรรม โดยลักษณะการเก็บข้อมูลนั้นเป็นลักษณะเดียวกับที่นักคติชนใช้ เช่น การเก็บข้อมูลจากหลาย ๆ คนแล้วนำมาสอบถาม ไม่ได้เชื่อจากข้อมูลของคนเพียงคนเดียว และทรงบันทึกข้อมูลเหล่านั้นอย่างละเอียดว่าเก็บข้อมูลมาจากที่ไหน เวลาใด เป็นต้น

ในงานวิจัยเรื่อง “การเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” นี้ ผู้วิจัยจะศึกษาทวิวิธีการเชื่อมโยงความ 5 ลักษณะ คือ การอ้างถึง การซ้ำ การใช้คำศัพท์ การใช้คำเชื่อม และการละ โดยประยุกต์ใช้แนวคิดและทฤษฎี ที่ได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับการเชื่อมโยงความทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ดังนี้

1. การเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึง ใช้แนวคิดของ ฮัลลiday และฮะซัน (Haliday and Hasan, 1976) และ วิภา ฌานวังสะ (Wipah Chanawangsa, 1986) สามารถแบ่งประเภทของการอ้างถึงได้เป็น 4 ประเภท คือ การอ้างถึงด้วยบุรุษสรรพนาม การอ้างถึงด้วยนามที่ใช้เป็นสรรพนาม การอ้างถึงด้วยการเปรียบเทียบ และการอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะ

2. การเชื่อมโยงความโดยการซ้ำ ใช้แนวคิดของชลธิชา บำรุงรักษ์ (2539) และวิภา ฌานวังสะ (Wipah Chanawangsa, 1986) สามารถแบ่งประเภทของการซ้ำได้เป็น 2 ประเภท คือ การซ้ำรูป และการซ้ำโครงสร้าง

3. การเชื่อมโยงความโดยการใช้คำศัพท์ ใช้แนวคิดของ นววรรณ พันธุเมธา (2527) และ วิภา ฌานวังสะ (Wipah Chanawangsa, 1986) สามารถแบ่งประเภทของการใช้คำศัพท์ได้ 5 ประเภท คือ การใช้คำตรงข้าม การใช้คำพ้องความหมาย การใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน การใช้คำจำกัดกลุ่มและคำลูกกลุ่ม และการใช้คำแสดงองค์ประกอบของหน่วยใหญ่

4. การเชื่อมโยงความโดยการใช้คำเชื่อม ใช้แนวคิดของ ชลธิชา บำรุงรักษ์ (2539) และ เทพี จรัสจรวงเกียรติ (2543) สามารถแบ่งประเภทของการใช้คำเชื่อมได้ 19 ลักษณะ ได้แก่ คำเชื่อมแสดงการเสริม คำเชื่อมแสดงการขัดแย้ง คำเชื่อมแสดงการให้เลือก คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง คำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด คำเชื่อมแสดงการขยายความ คำเชื่อมแสดงเหตุ คำเชื่อมแสดงผล คำเชื่อมแสดงการกล่าวถึงคำพูด ความคิด หรือข้อเท็จจริง คำเชื่อมแสดงเวลา คำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์ คำเชื่อมแสดงจุดเริ่มต้นของสถานที่ คำเชื่อมแสดงจุดสิ้นสุดของสถานที่ คำเชื่อมแสดงเงื่อนไข คำเชื่อมแสดงวิธีการ คำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ คำเชื่อมแสดงการสรุปความ คำเชื่อมแสดงการตัดตอนหรือแยกส่วน และคำเชื่อมแสดงการคาดคะเนหรือสมมุติ

5. การเชื่อมโยงความโดยการละ ใช้แนวคิดของนววรรณ พันธุเมธา (2527) และ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2523) สามารถแบ่งการละได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การละหน่วยนามในตำแหน่งประธาน และการละหน่วยนามในตำแหน่งกรรม